

az egész magyar szellemi életből a nemzeti lélek, a nemzeti érzés az, a mi legerősebben kisugárzik és fellüktet.

Igaza van, mert a két tudós felfogása között nincs ellenmondás; a magyar szellemi élet, a magyar irodalom e két buvárlója tulajdonképp egyet mond: Beöthy azt, hogy «irodalmunknak uralkodó jellemvonása, t. i. a nemzeti érzés nem vészett el bármekkora erőre jutott idegen áramlatok ellenséges sodrában sem». Riedl pedig azt, hogy «hazai kulturánk minden korszaka szoros kapcsolatban van az általános európai művelődési mozgalmakkal». (5. l.)

De Riedlnek akkor is igaza van, mikor bebizonyítván a magá tételeit, egy lépéssel tovább megy és a jövőre nézve is levonja a tanulságokat. Szerinte az európai kulturális mozgalmakból ezután is ki kell vennünk a magunk részét, sőt a mai nyugati művelődés óriási erejű áramlatával szemben csak úgy biztosíthatjuk és fejleszthetjük nemzeti önálló osztályrészünket, ha mennél többet tanulunk a külföldtől.

«Az önállóság — így végzi művét — ma tanultságot tesz fel; így aztán a tanultakat hozzánk formálhatjuk és ismét tovább adhatjuk a külföldnek, hogy ő is tanuljon tőlünk. A világműveltség közös napja sűt reánk is, de nálunk magyar földön e nap nemes magyar szőlőt érleljen és magyar gabonát aranyozzon meg.»

Reméljük és várjuk, hogy Riedl a XVI. és XVII. századról, valamint a legújabb korszakokról odavetett vázlatait épen oly gondos kivitelű fényes képekké fogja kidolgozni, minőket a közép- és renaissance-korról nyújt jelen, szűk keretű könyvében.

Debreczen.

KARDOS ALBERT.

Az iskola és a társadalom. Irta: *Gyöngyösy László*, Eger, 1896. (Ára 30 kr.).

Középiskolai oktatásunk. Irta: *Simon Gábor*, Miskolcz, 1896. (Ára 40 kr.).

Gyöngyösy és Simon kis füzetei nem ugyanegy dologról szólnak. Amaz a rendszeres pädagogia keretében mondja el az elméleti és gyakorlati pädagogia legfőbb elveit, megtoldva a szerző felfogásával némely actualis kérdésben; emez a középiskolai tanulmányok fontosságáról, képző erejéről és tárgyalásának helyes módjáról elmélkedik, hasonlóképp érintve némely, manapság actualis kérdést is. Egyben azért mégis meg-egyeznek a két munkácska: egyaránt kevés bennök az eredeti gondolat. Egyik sem valamely időszerű gyakorlati avagy elméleti kérdéstről szól. Az ember szinte önkéntelenül kérdezi, hogy vajjon kiknek irtak a hanem egy-egy gondolkodni szerető magyar tanár mond el bennök már meglehetősen ismert igazságokat a nevelésről és középiskolai oktatásunk-

szerzők. A kik olvasni szoktak, az általuk elmondott igazságokat már jórészt ismerik. A kik nem szoktak olvasni, azokat az ő füzetjük bizonyára nem fogja rászoktatni az olvasásra.

Különösen áll ez *Gyöngyös* füzetjéről. A cím után azt várná az ember, hogy a magyar iskola és a magyar társadalom egymáshoz való viszonyáról fog benne olvasni valamit. Hálás tárgy. Az ember szívesen hallana egyet-mást. De nem erről van benne szó — vagy legalább csak igen kis mértékben erről — hanem e helyett többé-kevésbé sikerült kivonatot talál benne az ember valamelyik Herbart-Ziller-féle pädagogiai kézikönyvből a nevelésről általában, a pädagogia felosztásáról, a gyakorlati és elméleti pädagogia egyes fejezeteiből, beleszöve a gyakorlati pädagogia egyes fejezeteibe a szerzőnek jobbára helyes nézeteit a magyar iskolaügyről is. Mintha csak a szerző valamely kézikönyvet olvasott volna, és annak a főbb eszméit és hozzájuk fűződő reflexióit vetette volna papírra. Ez épen a munkácska baja. Az általános eszméket zavarják benne az egyéni természetü reflexiók; az egyes kérdésekről mondott egyéni nézeteknek pedig az általános elvek nem egyszerűen csak bizonyítására, erősítésére vannak fölhozva, hanem önállóan van a két elem tárgyalva egymás mellett. A ki a pädagogia főbb elveivel akar megismerkedni, azt zavarni fogják azok az egyéni természetü reflexiók specialis állapotainkról; a ki pedig a szerző nézeteivel szeretne megismerkedni némely actualis érdekű kérdésre nézve, az már jól ismert és azért rá nézve fölösleges általánosságokon kénytelen átküzdeni magát. Jó oldala a füzetnek egyszerű, világos stílusa. A ki még nem ismerős a Herbart-Ziller-féle pädagogiai elvekkel, leszámítva a leszámítandókat, haszonnal forgathatja a kis munkát, csak meg tudja benne különböztetni azt, a mi Herbart-Ziller elmélete, és a mi a szerző nézete.

A *Simon Gábor* füzete nem a fentebbi keretben mozog. Egy nagyon is általános természetü bevezetéssel kezdi a középiskolai nevelésről általában, melyben még az a fejtegetés is helyet kap, hogy az ember testből és lélekből áll, de a mely bevezetésben mégis oda lyukad ki a szerző olmelkedése, hogy középiskolai oktatásunknak egyik legnagyobb baja az internatusok hiánya, hogy tehát internatusokra ezért meg ezért vagy szükségünk volna. Azután sorra veszi a szerző a középiskolai tantárgyakat, szól a reáliák tanításáról, a történelem és a magyar nyelv és irodalom tanításáról, a modern és classicus nyelvekről, a vallástanról (vagyis inkább: a vallásokról), végre a középiskolai tanárról mint nevelőről (vagyis inkább: a túlterhelésről, a testi nevelésről és a fegyelmezésről). E fejtegetésekben némely téves vagy felületes nézet mellett sok jó dolgot elmond az egyes tárgyak fontosságáról és tanításuk módjáról. A ki azonban tantervi utasításainkat ismeri, pedig minden magyar tanárnak ismernie kellene, az nem fog tanulni Simontól.

Végezetül hadd idézzem actualis érdeke miatt mindkét szerzőnek a *túlterhelésről* mondott szavait. Gyöngyösy szerint: «a tanár munkáját összetévesztették az irnok teendőjével. Elfásulva vesz hát róla tudomást, hogy a döntő körök véleménye szerint nincs túlterhelés, s ha van, annak a tanár az oka. A ki azonban az úgynevezett állandó tanmenetet és az iskolai könyveket végig lapozza és el nem feledi, hogy az ifjuság a napnak, az alvás és evés idején kívül, szórakozást, játszást nem is említve, legfeljebb 11 óráját fordíthatja munkára és ebből is ötöt, de legtöbbszörre hatot az iskolában kell töltenie, s annyi leckéje, rajzolni valója, írásbeli dolgozata van, hogy ha nem kiváló tehetségű, nem bír vele: azt is be fogja látni, hogy van túlterhelés. Játszásra, ha kötelességtudó és közepes felfogású gyermek (pedig ilyen a legtöbb), már nem érhet rá. Ezt olyan tanférfit, a ki nem csak az iskolában és a közoktatási tanácsban figyeli meg a tanügyet, hanem az ifjuság házi életét is látja, tudja és mindennap tapasztalja. Mi ennek a következménye? A gyermek, az ifjú kötelességmulasztásra szokik, mert szórakozásvágyát teendői elhanyagolásával elégítheti csak ki. A gyermeket játékától megfosztani senkinek sincs joga! Teste elsatnyul. Vézna, ideges ifjúvá válik. Sokat tanul, de keveset emészt meg, még kevesebbet tud. A szellemi munkás embernek, annál inkább a gyermeknek, 9—10 órai alvásra van szüksége. Vajjon legalább a közepes tehetségű tanuló, ha kötelességének meg akar felelni, alhatik-e ennyit, jut-e ideje a játszásra? Az idegesség, elégtelenség, századunk e két jellemző vonása, főokát a túlszigazott tanítási rendben találja.»

Simon ezeket mondja a túlterhelésről: «Középiskolai oktatásunk felett sötét árnyként lebeg a szellemi túlterhelés és az újabb tanuló nemzedék ellen mind sűrűbben hangoztatott erkölcsi léhaság. Ez a baj tényleg fennáll, ha nem is oly rémes alakban, a mint azt sokan látni vélik, s épen ezért ezen baj orvoslásával komolyan kell foglalkozni. Ezen baj szerves összefüggésben van az ép test cultusának hanyatlásával és a szellemi erőknél a testi erők rovására történő túlhajtásával és kihasználásával. Fel van billentve az egészséges egyensúly a testi és lelki erők között s e miatt erkölcsiségünk is biztos iránytű nélkül tévedezik az élet sokféle kísértései között. A léleknek földi vándorútjában elválatlan kísérő és segítő társa az ép test, s a mily mértékben zavarjuk meg a békés együttműködést és egészséges egyensúlyt a testi és lelki erők között, oly mértékben szolgáltatjuk ki az ember életét az erkölcsi gyengeségek befolyásának és elhatalmasodásának».

E két nyilatkozat a túlterhelés kérdéséről két gyakorlatilag is működő középiskolai tanférfitől bizonyára figyelmet érdemel.

B. P.